

הגיונות סותרים בהכשרת מורים לבית הספר היסודי

שלמה בק

המכללה האקדמית לחינוך ע"ש ק"י

באר-שבע

יום עיון במכון מופת 4.3.2014

האם על הכשרת המורים:

להכשיר מורה כולל
(שיודע מעט על הרבה)

או

מורה דיסציפלינארי
(שמלמד מקצוע אחד או
שניים)?

האם על ההכשרה:

להכשיר מורה שידאג לכך
שתלמידיו ידעו את "החומר"
(תכנית הלימודים;
מיומנויות)/יצליחו בבחינות

או

מורה שידאג לפתח את אישיותם
ויכולותיהם?

האם על ההכשרה:

להכשיר מורה שידע להסתגל
לבית הספר היסודי
הקיים/לחברה הקיימת

או

להכשיר מורה שיראה לעצמו
את השינוי כיעד?

1. תכנית להכשרת מורים מוכוונת נאורות:

ההוראה היא פרופסיה והמורה הוא איש
מקצוע מומחה, שמטרתו היא שתלמידיו
יהיו בעלי ידע.

מה צריך המורה ללמוד ולהיות מסוגל
לעשות?

מונחים מאפיינים:

היגיון, רציונליות, קדמה, תחרות, הצלחה, יעילות,
תועלת, שקיפות, אחריותיות, ידע, מיומנות,
מומחיות, תשומה-תפוקה, מטרה-אמצעים, רווח,
קריירה.

2. תכנית להכשרת מורים מוכוונת רומנטיקה:

ההוראה היא אמנות, והמורה הוא יוצר
אותנטי שאוהב את תלמידיו, דואג
להתפתחותם ומעצים את יכולתם
לממש את עצמם, תוך דאגה לזולת
ודיאלוג עם...

מי המורה צריך להיות?

מונחים מאפיינים

אותנטיות, ביטוי עצמי, מימוש עצמי,
העצמה, דיאלוג, תהליך, רגש, יצירתיות,
דמיון.

3. תכנית להכשרת מורים מוכוונת

אמונה:

ההוראה היא שליחות, והמורה כמאמין
אדוק, חייב לדאוג לכך שהדור הבא
ימשיך בדרכו.

האם המורה הוא שליח נאמן של...?

מונחים מאפיינים:

שליחות, הגשמה, הזדהות, ציות, הקרבה,
דבקות, סולידריות, צניעות.

עבר

הומניזציה או אקדמיזציה

• המסורת הסמינרית

- מעט על הרבה (שטחיות)
- לדעת "מעט יותר מהילדים"
- לא על הקוגניציה לבדה
- הוראה לשם חינוך
- שיעור הדגל של ההכשרה: המקצוע ודרכי הוראתו
- ההתנסות כשוליאות מודרכת

• המסורת האקדמית

- התמחות
- מידור
- ניטרליות ערכית
- ניתוק מהמעשה (הידע נוצר באקדמיה)

המסורת הסמינרית

1950

85 ש"ש במשך שנתיים

- א. תחומי דעת עיוניים, 26 ש"ש (31% מהתכנית): שבעה מקצועות שלכל אחד הוקדשו לא יותר מ-6 ש"ש (תנ"ך; תורה שבעל פה; לשון ודקדוק; ידיעת הארץ; ציונות, תולדות היישוב ואזרחות; חשבון והנדסה; טבע), כאשר לימודי המקצוע מתייחסים ישירות לתכני תכנית הלימודים בבית הספר היסודי ומשלבים בתוכם את דרכי הוראתו;

- ב. מקצועות לימוד מעשיים, 21 ש"ש (25% מהתכנית): התעמלות, מוזיקה, ציור, מלאכה, מקהלה; [+1 חקלאות]

- ג. לימודי חינוך והכשרה להוראה: 26 ש"ש (31% מהתכנית): פסיכולוגיה, תולדות החינוך, דידיקטיקה ותורת החינוך, מתודיקה של הוראת המקצועות והתנסות (ביקורים קולקטיביים) בהיקף של 7 ש"ש שאליהן נוספו שלושה שבועות מרוכזים מדי שנה לצפייה ולמתן שיעורים;

- ד. קורסים שונים בהיקף של 12 ש"ש (13% מהתכנית) שכללו שעות לבחירה, אנגלית ושעות מיוחדות לכל זרם (פילוסופיה דתית, בעיות החברה, תולדות הסוציאליזם, חברת הילדים).

- תקן ההדרכה עמד על חצי משרה לכיתת הדרכה (לא פחות מ-20 סטודנטים) של שנה א' ושליש משרה להדרכת שנה ב' (מחלקת החינוך, 1950, בתוך: יונאי, 1991: 10-11).

בשנות השבעים נוספה לבתי המדרש שנת לימודים **שלישית** ומשרד החינוך והתרבות קבע להם לוח שיעורים מעודכן. הלוח שיצא בשנות השבעים להכשרת המורים לבית הספר היסודי כלל **96** ש"ש. הוא חולק לארבעה חלקים:

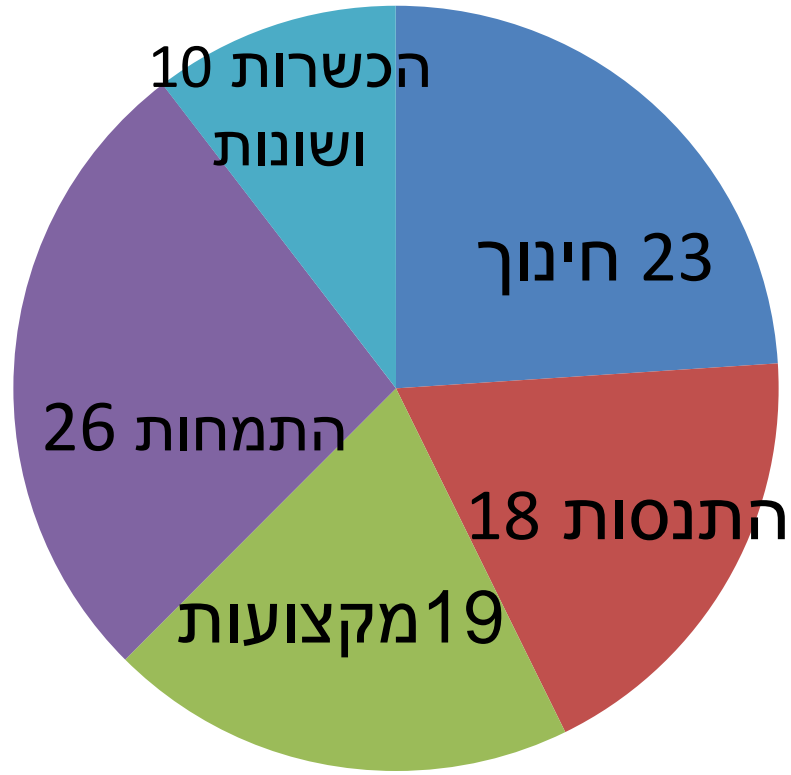
א. לימודי יסוד בתחומי הדעת (19 ש"ש): עברית (3 ש"ש); מולדת ותולדות העם והמדינה (4 ש"ש); טבע ומתמטיקה (8 ש"ש); אנגלית (2 ש"ש); מסורת (2 ש"ש).

ב. לימודים פדגוגיים: (41 ש"ש): פילוסופיה וסוציולוגיה (4 ש"ש); פסיכולוגיה (6 ש"ש); מתודיקה כללית ושיטות הוראה (8 ש"ש); חינוך מיוחד (2 ש"ש); דידקטיקה של הוראת המקצוע (2 ש"ש); היגיינה (1 ש"ש); **התנסות מעשית** (18 ש"ש {כולל שנה ג' במתכונת מורחבת}).

ג. **לימודי מקצוע ברמת התמחות (15-26 ש"ש)**;

ד. הכשרות ושונות (10 ש"ש): אמנות ומלאכה (4 ש"ש); חינוך גופני (4 ש"ש) ולימודי בחירה (2 ש"ש).

המסורת הסמינרית
שנות ה-70
96 ש"ש בשלוש שנים

שינויים "אקדמיים"

כותרות

לשון; ספרות
מתמטיקה
פיסיקה; כימיה; ביולוגיה
מקרא
גיאוגרפיה
היסטוריה
מוסיקה
אמנות
חינוך גופני/ספורט
עיצוב

פילוסופיה
מתודיקה של

עברית
חשבון, הנדסה
טבע
תנ"ך; תושב"ע
מולדת (ידיעת הארץ)
ידיעת העם
זימרה
ציור
התעמלות
מלאכה
[חקלאות]

תורת החינוך
דידקטיקה כללית

הדגם המנחה (1981):

120 ש"ש בארבע שנים

36 ש"ש לימודי חינוך (כולל שילוב המחשב בהוראה) (30%); 24 ש"ש התנסות בהוראה (20%); 48 ש"ש התמחויות (40%)(4-5 שישיות ומקצוע ראשי), אמנות ומיומנות: 12 ש"ש (10%). לימודי חובה: עברית (4 ש"ש); יהדות או מורשת אחרת (6 ש"ש); חינוך גופני כולל שחייה (3 ש"ש); ביטחון, בטיחות ועזרה ראשונה (2 ש"ש); סיור משולב (2 ש"ש); שישה ימי טיול מאורגנים על ידי מוסד ההכשרה וארבעה ימי טיול אחרים

התרחקות ההכשרה מתרבות בית הספר

- פריסת שנת הלימודים
- מסגרת כיתתית [אין בחירה]
- צלולים להפסקות
- מסיבות וטקסים
- טיולים ומחנות
- המדריך הפדגוגי כמחנך כיתה; מועצה פדגוגית
- מורי-מורים מ"השדה"

במה מתמחים?

- תחום דעת
- מדעי החינוך: התמחות גילאית (פסיכולוגיה התפתחותית; למידה; ת"ל)
- חינוך

סוגי ידע מעשי של המורה 'הנאור'

טכני: המורה כטכנאי (ידע יישומי) (מבואות)

טכנה: המורה כחוקר (ידע מעשי)

פרונזיס: המורה כמחנך

דגם ההכשרה בפינלנד:

חשיבה נאורה תכנית

טיפול המורה כאדם אוטונומי, עצמאי, רציונלי
והגיוני.

ההכשרה מחויבת:

• להצמיח את חשיבתו המדעית של המורה
החוקר

• לפתח את שיקול הדעת המוסרי שלו.
(דידקטיקה כללית; בילדונג)

תקשורת בין-אישית וקורסי אוריינטציה (25 נק'; 5 מהן בלימודי התואר השני), 8% מכלל התכנית:

יסודות תכנון לימודים; לימודי שפה וכישורי תקשורת (שפת אם, שפה זרה, שפה לאומית שנייה); מידענות וטכנולוגיות תקשורת; מבוא לתקשורת בחינוך.

לימודי חינוך (כמקצוע ראשי) (140 נק'; 80 מהן בלימודי התואר השני), 47% מכלל התכנית: הבסיס התרבותי של החינוך (15 נק'); יסודות פסיכולוגיים של החינוך (15 נק'); יסודות פדגוגיים של החינוך (20 נק');

מחקר חינוכי (70 נק'; ובכלל זה: 10 נק' תזה לתואר ראשון ו-40 נק' תזה לתואר שני. נושאי התזה לתואר השני קשורים בדרך כלל לבית הספר.

התנסות בהוראה (20 נק', כולן בלימודי התואר השני) (12 נק' למקצוע ההוראה הראשי ו-8 נק' למקצוע משני),

דיסציפלינות הוראה משניות (60 נק', כולן בלימודי התואר הראשון), 20% מכלל התכנית: לימודים מולטי-דיסציפלינריים של תחומי דעת וסוגיות כלל קוריקולריות הנלמדים בבית הספר המקיף;

שפת אם וספרות (8 נק'); חינוך מתמטי (7 נק'); חינוך אמנותי, חינוך אומנותי, חינוך גופני, חינוך מוזיקלי (13 נק'); דידקטיקה של המקצועות ההומניסטיים (היסטוריה, דת או לימודי מוסר) (6 נק'); דידקטיקה של לימודי הסביבה ומדעים (גיאוגרפיה, ביולוגיה, פיזיקה, כימיה) (12 נק'); קורסי בחירה בתחומים הנזכרים (14 נק', 3-4 נק' לכל אחד).

לימודי מקצוע הוראה (לבחירה) (75 נק', מהן 40 נק' בלימודי התואר הראשון), 25% מכלל התכנית.

הורה

קריסת הודאות:

- השינוי הוא הדבר המתמיד היחיד
- קצב השינוי הולך ומתגבר
- השינוי אינו צפוי מראש

המוצר החדש הוא תמיד יותר טוב.
השדרוג האחרון הוא תמיד שיפור,
והגירסה שזה עתה הופיעה היא
תמיד עדיפה. כל דבר נושא תאריך
תפוגה, ומיד אחרי שרכשת משהו,
הוא כבר מיושן ויש להשליכו
ולשכוח ממנו מהר ככל שניתן.

Unlearning (Bauman)

אין "עבר" שצריך לשמר, ואין מסורת
שצריכה להימשך, שהרי כל מורשת
עלולה להפריע לאדם להתאים את
עצמו לתנאים שכל הזמן משתנים.
האדם מחפש עוגן ולא שורשים.

אנו חיים בעולם גרוע יותר

ברמת הפרט:

- אבטלה, עוני, הידרדרות כלכלית, הרחבת פערים
- חוסר ביטחון אישי (אלימות)
- התפוררות המשפחה
- עקירה משורש; מפלט בצרכנות, ברייטינג

יאוש וניכור

אנחנו חיים בעולם גרוע יותר:

- התחממות כדור הארץ
- ניצול משאבי הטבע
- הגירה המונית
- משבר כלכלי עולמי
- חוסר משילות מדינית

במערכת החינוך

- הישגים לימודיים דלים
- אווירה אלימה, חוסר כבוד לאחר
- לחץ להישגים מדידים ומיידיים
- הציון הוא הכול:
 - פערים הולכים וגדלים
 - [עשירים – עניים; יהודים – ערבים; מרכז - פריפריה]
- השתלטות מחלת "הבחנת"
 - לקראת המיצ"ב; הבגרות; המבחנים הבינלאומיים

עתידי:

**האם ההכשרה מתמודדת
עם המצב החדש?**

בזכות השוטטות

תורות למידה חדשות מתייחסות אל הלמידה
כאל שוטטות, נוודות:

היעד הנראה לעין

(דיואי)

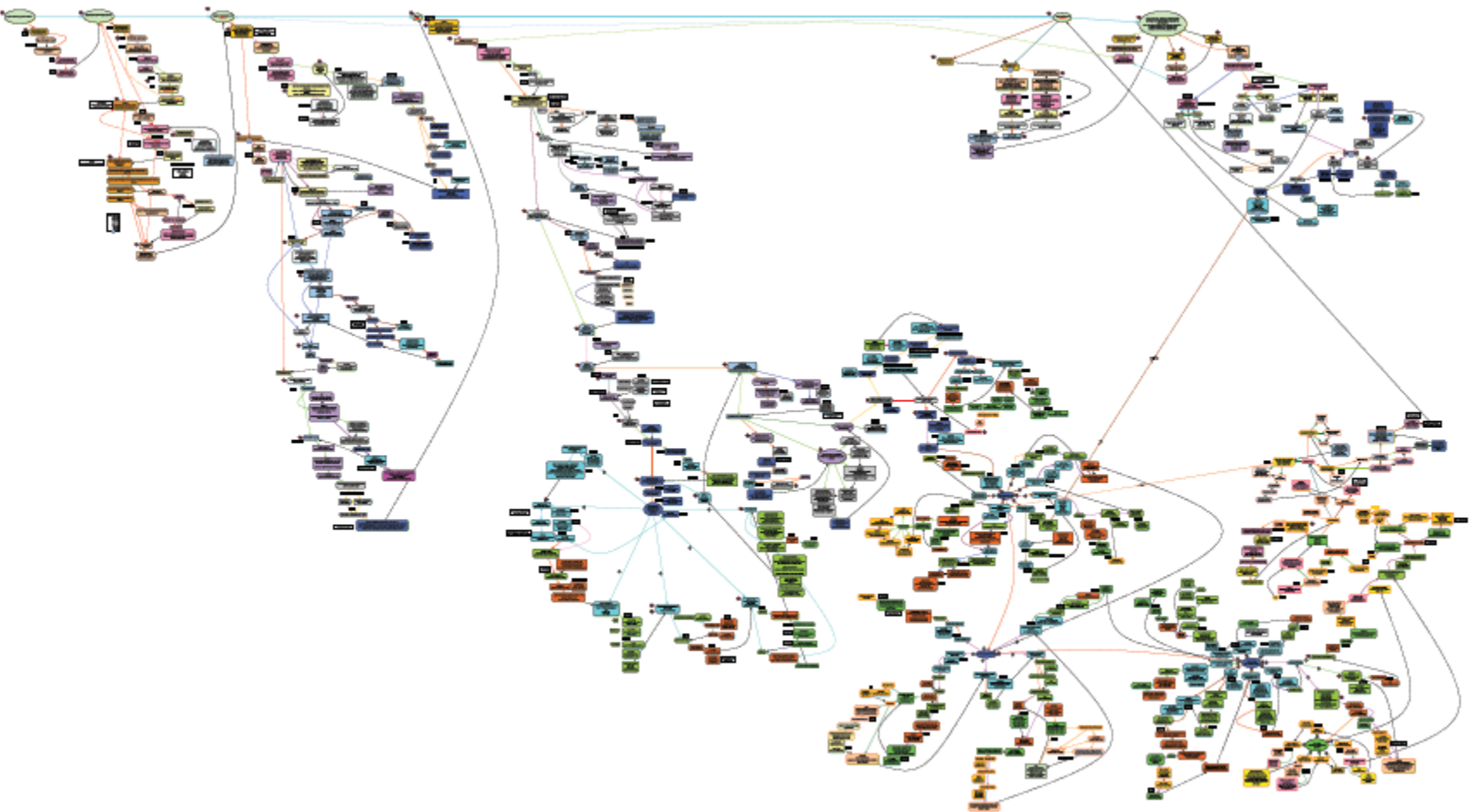
שינוי בתפיסת הידע

לא עץ (ליניארי, מסודר, שיטתי, נדבכי)
אלא ריזום

פרופ' שלמה בק המכללה האקדמית לחנוך
ע"ש ק"י, באר-שבע

בנוסף לידע המסודר והמאורגן (ת"ל), יש ידע שנרכש **בעקבות שוטטות** שהיא מקרית, אקראית, מזדמנת, חסרת מטרה מוגדרת. ללא רצף. חשיבותה מהותית: בלעדיה אין יצירתיות, אין חשיבה מקורית. קיומה הכרחי לשם הדיאלוג עם התלמיד: לפגוש אותו במקום שבו הוא משוטט.

שינוי בתפקיד המורה: להיות פדגוג - להיות עם

על הכשרת המורים להכשיר

- מורה שיודע/ת איך ללמוד ויודע ללוות אחרים בתהליך שבו הם לומדים [ידע וערכים]
- מורה שנכון/נה לצאת עם התלמידים למסעות למידה במחוזות חדשים
- מורה שמהווה לתלמידים עוגן